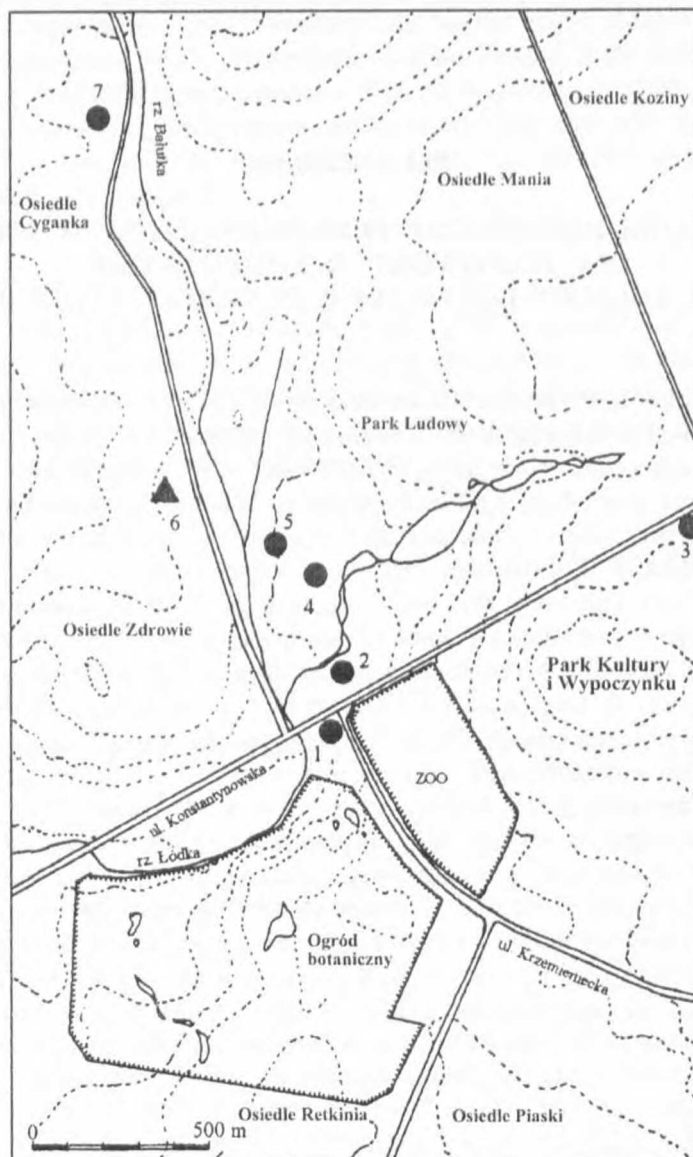

Paweł Zawilski

**BADANIA RATOWNICZE PRZEPROWADZONE W 1998 r.
NA STANOWISKU 16 ŁÓDŹ-POLESIE
OSADA KULTURY ŁUŻYCKIEJ Z IV OKRESU EPOKI BRĄZU**

Stanowisko Łódź-Polesie 16 znane jest od 1985 r. Odkrycie jego wiąże się z nadzorem archeologicznym wykonanym przez dr L. Tyszler, pracownicę Katedry Archeologii Uniwersytetu Łódzkiego¹. W wyniku prac ziemnych prowadzonych przez Miejskie Przedsiębiorstwo Wodno-Kanalizacyjne w Łodzi, w wykopie przy ulicy Krzemienieckiej u zbiegu z ulicą Konstancyńską, między jezdnią a ogrodzeniem Ogrodu Zoologicznego (rys. 1), odsłonięta została warstwa kulturowa stanowiska archeologicznego. Wykonano wówczas dokumentację fotograficzną i opisową znalezisk, a także sporządzono Kartę Ewidencji Stanowiska Archeologicznego. Ze sporządzonego wówczas sprawozdania wynika, iż natrafiono na warstwę kulturową zalegającą 60–100 cm poniżej powierzchni gruntu. W profilu wykopu budowlanego rysowała się ona w postaci nieregularnego zaciemnienia o miąższości 10–15 cm. Ponadto natrafiono na cztery jamy, których jednak nie eksplorowano (trzy w profilu E wykopu, jedną w profilu W). Wypełnisko obiektów stanowiła ciemno zabarwiona, tłusta ziemia i fragmenty ceramiki, przede wszystkim ułamki naczyń zasobowych o chropowaconych całkowicie powierzchniach zewnętrznych. W mniejszej liczbie wystąpiły fragmenty naczyń obustronnie gładzonych o czernionych powierzchniach zewnętrznych. Materiał zabytkowy powiązany z kulturą łużycką z IV/V okresu epoki brązu. Teren wokół inwestycji pokryty był trawnikiem oraz jezdnią asfaltową, dlatego też nie udało się określić wówczas zasięgu stanowiska. Wysunięto jednak przypuszczenie, iż nowo odkryte stanowisko wiązać można z osadą kultury łużyckiej znaną jako Łódź ul. Konstancyńska, stan. 1, znajdującym się po przeciwnej stronie skrzyżowania.

¹ L. Tyszler, *Notatka uzupełniająca do obszaru 122–214 Łódź (66–51)*, maszynopis w archiwum Wojewódzkiego Konserwatora ds. Zabytków Archeologicznych, Łódź 1985.

Rys. 1. Łódź-Polesie, gm. *loco*. Stanowisko kultury łązycznej nad środkowym odcinkiem rzeki Łódki 1 – Łódź-Polesie, stan. 16, 2 – Łódź, ul. Konstancyńska, stan. 1, 3 – Łódź-Legionów, stan. 18, 4 – Łódź-Zdrowie, stan. 2, 5 – Łódź-Zdrowie, stan. 1, 6 – Łódź-Nowe Złotno, stan. 10, 7 – Łódź-Nowe Złotno, stan. 2. ▲ Stanowisko nieokreślone. ● Stanowisko o dokładnej lokalizacji

Obszar, na którym położone jest stanowisko Łódź-Polesie 16, znajduje się w obrębie Nizin Środkowopolskich i należy do mezoregionu Wysoczyzny Łaskiej. Układ form terenowych ukształtowany został w wyniku działalności czoła lądolodu stadiału warty. Znajdują się tu równinne i faliste powierzchnie sandrowe, rozcięte doliną Łódki oraz jej lewobrzeżnego dopływu Bałutki. Powierzchnię omawianego obszaru budują wyłącznie osady czwartorzędowe. Na powierzchni plejstocen reprezentowany jest przede wszystkim przez piaski, gliny i żwiry stadiału warty zlodowacenia środkowopolskiego. Doliny rzeczne wysłane są mułkami i piaskami rzecznyymi. Występujące na obszarze Łodzi gleby wytworzone są na glinach lekkich i piaskach słabogliniastych, należą do gleb płowych (pseudobelicowych) i brunatnych wylugowanych. Na obszarach zurbanizowanych, znajdujących się na południe i zachód od opisywanego stanowiska, pokrywa glebowa jest silnie antropogenicznie przekształcona.

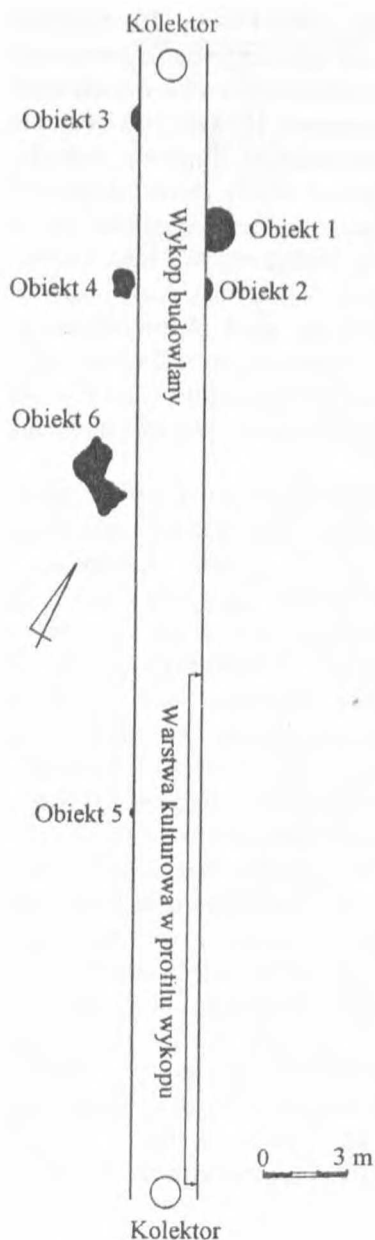
Sytuacja osadnicza towarzysząca opisywanemu stanowisku jest w ograniczonym stopniu możliwa do zrekonstruowania. Wkraczanie zabudowy miejskiej na okoliczne tereny miało miejsce już w latach czterdziestych i pięćdziesiątych. Z tego też okresu pochodzą informacje dotyczące znalezisk identyfikowanych z osadnictwem kultury łużyckiej, na które natrafiano wzdłuż środkowego odcinka rzeki Łódki² płynącej w odległości 100 m na W od opisywanego stanowiska. Były to: Łódź Zdrowie, stan. 1, Łódź Zdrowie – Nowe Złotno, stan. 10, Łódź Nowe Złotno. W 1984 r. na południe od opisywanego skupiska zlokalizowano osadę Łódź, ul. Konstantynowska, stan. 1, a w 1995 r. na wschód od niego stanowisko Łódź Legionów, stan. 187³. Także poniżej wzmiankowanego odcinka rzeki Łódki zarejestrowano ślady osadnictwa kultury łużyckiej – Łódź Brus Dolny, stan. 162⁴ oraz Łódź Smulsko, stan. 160⁵. Na większości z opisywanych stanowisk materiały zabytkowe to pojedyncze fragmenty ceramiki, na podstawie których wnioskowano o chronologii opisywanego zgrupowania osadniczego od III okresu epoki brązu po okres halsztacki. Większą ilość materiału zabytkowego z interesującego nas obszaru dostarczyły stanowiska Łódź, ul. Konstantynowska, stan. 1 (rys. 6: 7) oraz Łódź-Polesie, stan. 16 (badania 1985). Z przypadkowych odkryć pochodzi całkowicie zachowana, stożkowata miseczka ze stanowiska Łódź-Legionów, stan. 187 (rys. 6: 6). Wyżej opisane punkty osadnicze powiązano ze środkowopolską grupą kultury łużyckiej z IV/V okresu epoki brązu.

² A. Ząbkiewicz-Koszańska, *Przyczynki do poznania wielkiej Łodzi i powiatu łódzkiego*, „Przegląd Archeologiczny” 1953, nr 9, s. 297, 298.

³ P. Zawilski, *Karta odkrycia*, maszynopis w archiwum Wojewódzkiego Konserwatora ds. Zabytków Archeologicznych, Łódź 1997.

⁴ A. Ząbkiewicz-Koszańska, *Przyczynki do poznania...*, s. 297.

⁵ *Ibidem*, s. 306.

Rys. 2. Łódź-Polesie, gm. *loco*, stan. 16. Nowożytny wykop wraz z rozplanowaniem obiektów kultury lużyckiej

W 1997 r. rozpoczęła się kolejna miejska inwestycja. Jej nazwa – „3K” – wiąże się z przebudową węzła drogowego w rejonie ulic Krakowskiej, Krzemienieckiej oraz Konstancyńskiej. Zasięg przewidzianych robót stworzył 300-metrowy odcinek kolizji z omawianym stanowiskiem. Niestety, do chwili rozpoczęcia nadzoru archeologicznego większość prac ziemnych została zakończona. Pozostał tylko 50-metrowy pas rowu, w którym właśnie kończono instalację rurociągu (rys. 2). W profilach wykopu budowlanego zarejestrowano pięć jam oraz warstwę kulturową (na 20-metrowym odcinku). Obiekty oznaczone numerami 1 oraz 2 znajdowały się w profilu E omawianego wykopu, a tym samym ich wypełniska tkwiły pod ulicą. Wpłynęło to na bardzo zły stan zachowania znajdującego się w nich materiału zabytkowego. Pozostałe obiekty (jamy 3, 4 oraz 5) znajdowały się w profilu W wykopu. Wszystkie, a szczególnie jama 5, w wyniku trwających prac budowlanych zachowane były fragmentarycznie. Ponadto jamy 4 oraz 5 nosiły ślady wkopów nowożytnych nie związanych z realizowaną budową. Nadzory prowadzono także w trakcie zasypania rurociągu. Spowodowane było to faktem, iż ziemia wydobyta z wykopu została złożona w innym miejscu budowy, a do zasypania rowu zamierzano użyć ziemi z najbliższego otoczenia. Tu właśnie stwierdzono obecność materiałów zabytkowych zalegających w warstwie kulturowej, w której zarejestrowano stropowy zarys jamy nr 6, częściowo zniszczony w wyniku pracy spychacza. Dzięki uprzejmości kierownictwa robót prace budowlane zostały, na czas eksploracji obiektu, wstrzymane. Obecność kolejnych obiektów

pradziejowych stwierdzono także w innych miejscach inwestycji (zwłaszcza wzdłuż ogrodzenia ZOO), jednakże nie istniała możliwość dokonania ich eksploracji.

ŹRÓDŁA NIERUCHOME

Obiekt 1 (rys. 4: 1) – jama częściowo zniszczona, głównie w części stropowej oraz zachodniej – odsłonięty zarys zbliżony do kołistego o średnicy 150 cm, profil U-kształtny, dno płaskie na głębokości 103 cm od powierzchni gruntu. Wypełnisko o miąższości 76 cm – brunatna ziemia z wtrętami węgla drzewnych i warstwy żółtoszarego piasku. 26 fragmentów ceramiki, węgle drzewne.

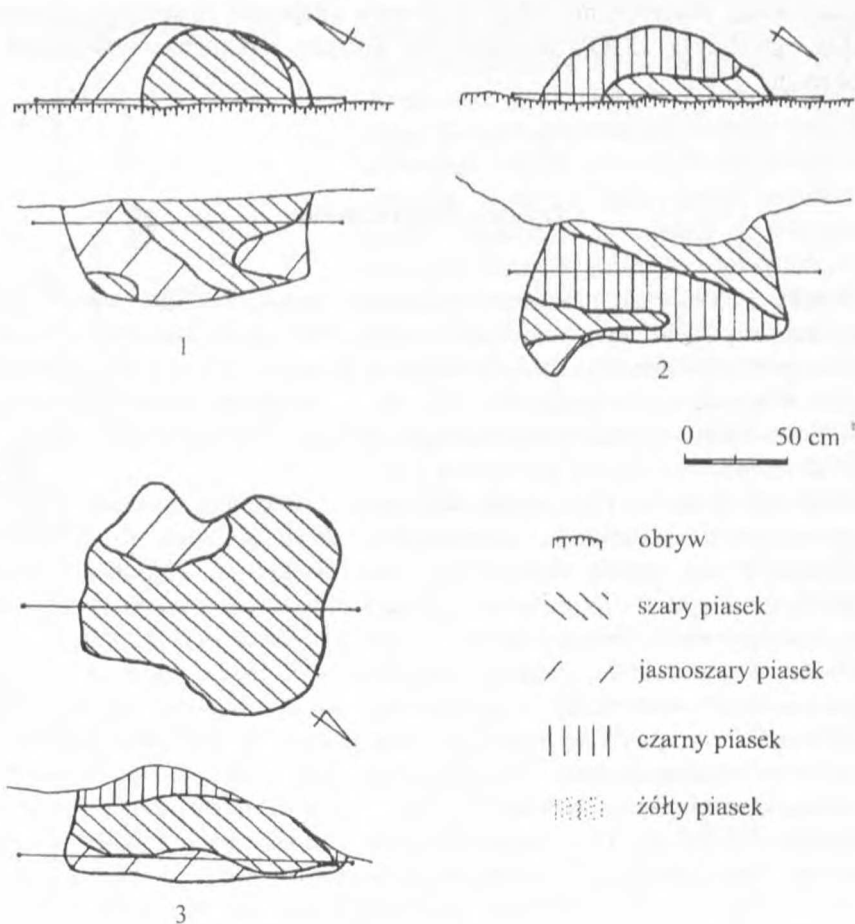
Obiekt 2 (rys. 3: 1) – jama częściowo zniszczona, głównie w części stropowej oraz zachodniej – zachowany zarys zbliżony do półokręgu o cięciwie 95 cm, profil U-kształtny, dno płaskie na głębokości 70 cm od powierzchni gruntu. Wypełnisko o miąższości 42 cm – warstwy brunatnej i ciemnoszarej ziemi. Jeden fragment ceramiki, jedna bryłka polepy.

Obiekt 3 (rys. 3: 2) – jama częściowo zniszczona, głównie w części stropowej oraz wschodniej – zachowany zarys zbliżony do półokręgu o cięciwie 90 cm, profil U-kształtny, dno płaskie na głębokości około 90 cm od powierzchni gruntu. Wypełnisko o miąższości 56 cm – warstwy brunatnej, ciemnoszarej i jasnoszarej ziemi. Dziewięć fragmentów ceramiki.

Obiekt 4 (rys. 3: 3) – jama częściowo zniszczona, głównie w części stropowej oraz północnej – zachowany zarys zbliżony do nieregularnego owalu o wymiarach 94 × 86 cm, profil U-kształtny, dno płaskie na głębokości około 90 cm od powierzchni gruntu. Wypełnisko o miąższości 42 cm – warstwy brunatnej, ciemnoszarej i czarnej ziemi. 11 fragmentów ceramiki, jedna bryłka polepy, węgle drzewne.

Obiekt 5 – jama w dużej części zniszczona, głównie w części stropowej oraz wschodniej, północnej i południowej – zachowany nieregularny zarys długości 25 cm, profil nieckowaty, dno szpiczaste na głębokości około 80 cm od powierzchni gruntu. Wypełnisko o miąższości 30 cm – warstwy ciemnoszarej i jasnoszarej ziemi. Dwa fragmenty ceramiki, jedna bryłka polepy.

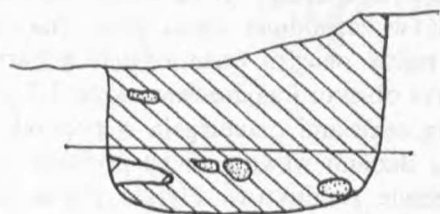
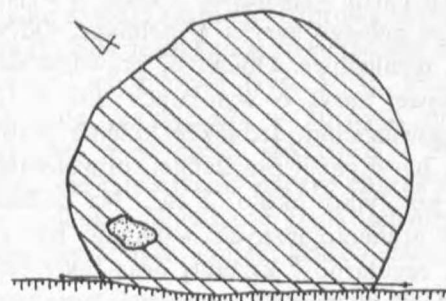
Obiekt 6 (rys. 4: 2) – jama częściowo zniszczona, głównie w części stropowej – zarys na głębokości około 30 cm zbliżony do nieregularnego owalu o wymiarach 302 × 160 cm. W kolejnych etapach eksploracji zarys stał się na głębokości 50 cm zbliżony do prostokąta (250 × 160 cm) o zaokrąglonych narożnikach, a na głębokości 70 cm okrągły o średnicy

Rys. 3. Łódź-Polesie, gm. loco, stan. 16. Plan i przekrój obiektu 2 (rys. 1), 3 (rys. 2) oraz 4 (rys. 3)

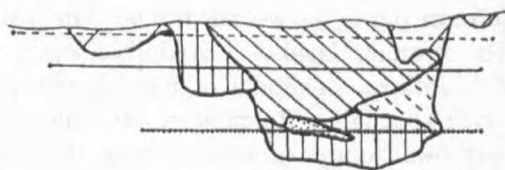
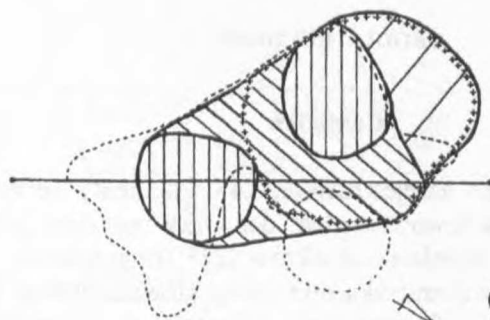
160 cm. Profil U-kształtny, o dwóch płaskodennych poziomach (na głębokości około 60 cm oraz około 135 cm od powierzchni gruntu). Wypełnisko o miąższości 105 cm – warstwy brunatnożółtej, ciemnoszarej, czarnej i żółtoszarej ziemi. 176 fragmentów ceramiki, cztery bryłki polepy, węgle drzewne, sześć artefaktów krzemienych.

Warstwa kulturowa – zachowana na przestrzeni 20 m jedynie w profilu E wykopu budowlanego i w otoczeniu obiektu 6. Miąższość wahająca się od 10 do 50 cm. Wypełnisko – warstwy brunatnoszarej oraz szarozółtej ziemi. 18 fragmentów ceramiki, węgle drzewne, jeden przepalony krzemień bez śladów obróbki. Nie dokonano eksploracji warstwy znajdującej się pod ulicą.

1

0 50 cm

2

0 100 cm

Rys. 4. Łódź-Polesie, gm. *loco*, stan. 16. Plan i przekrój obiektu 1 (rys. 1) oraz 6 (rys. 2)

Obiekty, które poddano eksploracji zachowane były w złym stanie. Pozbawione były górnych partii wypełniska. Żaden, z wyjątkiem obiektu 6, nie posiadał zachowanego pełnego zarysu wypełniska. Odtworzenie funkcji, jakie pełniły, jest zatem niemożliwe. Obiekt 6, prawdopodobnie ziemianka, posiadał w partii stropowej zarys o wymiarach 302 × 160 cm. Daje to w przybliżeniu 4,8 m² powierzchni. Jednakże kolejne podrysy obejmowały już powierzchnię 2,5 m², by w partii przydennej, przybierając zarys zbliżony do okręgu, zajmować już tylko około 2 m². Na mieszkalny charakter odkrywanych obiektów archeologicznych wskazuje ich powierzchnia na poziomie dna – 3–4 m², regularność kształtu oraz takie elementy obecność paleniska oraz piwniczki⁶. W przypadku opisywanej jamy mamy do czynienia zatem z jamą gospodarczą. Być może był to obiekt zasobowy. W trakcie eksploracji zauważono, iż w zachodniej części jamy znajduje się czytelne, ostro odcinające się od reszty obiektu (jasnobrunatną barwą) wypełnisko. Powieliło ono osiowo zarys obiektu i zajmowało około 1/3 jego powierzchni. Granica pomiędzy obiema częściami przebiegała w poprzek jamy. Sądzę, iż mamy tu do czynienia ze śladami wewnętrznego podziału izolującego część przechowywanych w obiekcie produktów. Płytsza partia jamy, znajdująca się po przeciwnej stronie, może być interpretowana jako stopień ułatwiający wejście do obiektu.

ŹRÓDŁA RUCHOME

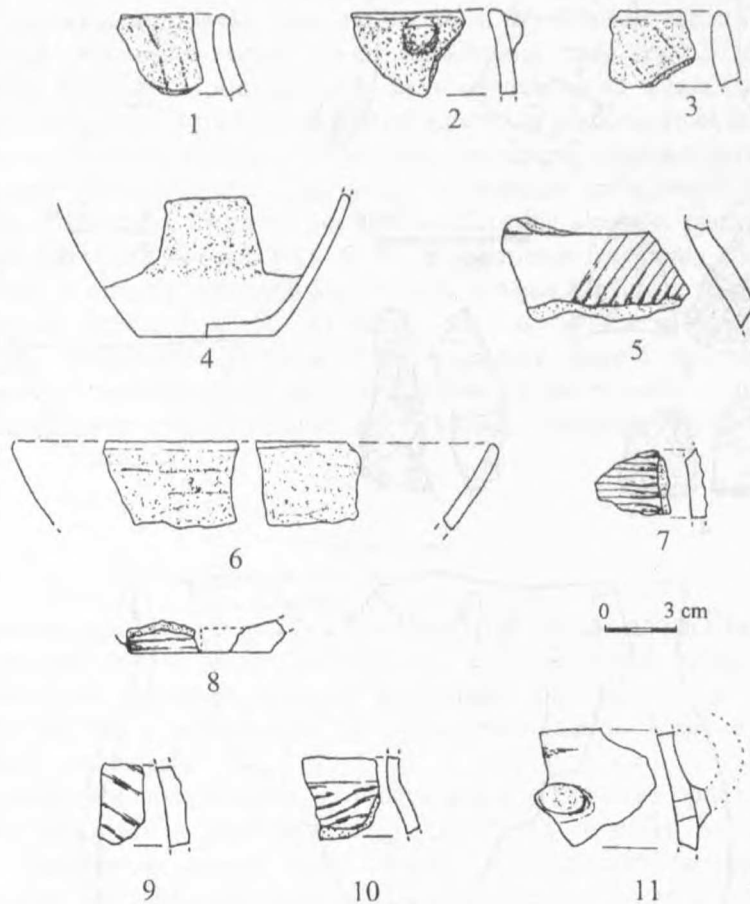
Ceramika

Ogółem na stanowisku zarejestrowano 243 fragmenty ceramiki, w tym 22 fragmenty krawędzi wylewów, siedem den, trzy uch oraz 211 brzuśców. Większość pozyskano z wypełnisk obiektów (225 fragmentów). Do wyrobu naczyń używano gliny w z domieszką mineralną, głównie białego granitowego tłucznia, miki oraz piasku. Sporadycznie odnotowano obecność domieszki organicznej – źdźbeł traw oraz ziarniaków zbóż. Równomiernie rozproszona domieszka o jednolitej wielkości ziaren, zazwyczaj drobno- lub średnioziarnista, charakterystyczna jest dla ceramiki cienko- i średniościennej, obustronnie wygładzonej. Większość ułamków pochodzi z naczyń chropowaconych. W przypadku naczyń dużych rozmiarów do zabiegu używano gliny z zawartością nierównomiernie rozproszanego gruboziarnistego tłucznia. Widoczne są wówczas ślady ręki dokonującej obmazywania, czasem także odciski linii

⁶ J. Michalski, *Zagadnienia systematyzacji i interpretacji obiektów nieruchomych (Ze studiów nad osadami otwartymi kultury lużyckiej)*, „Materiały Starożytne i Wczesnośredniowieczne” 1983, t. V, s. 151, 157.

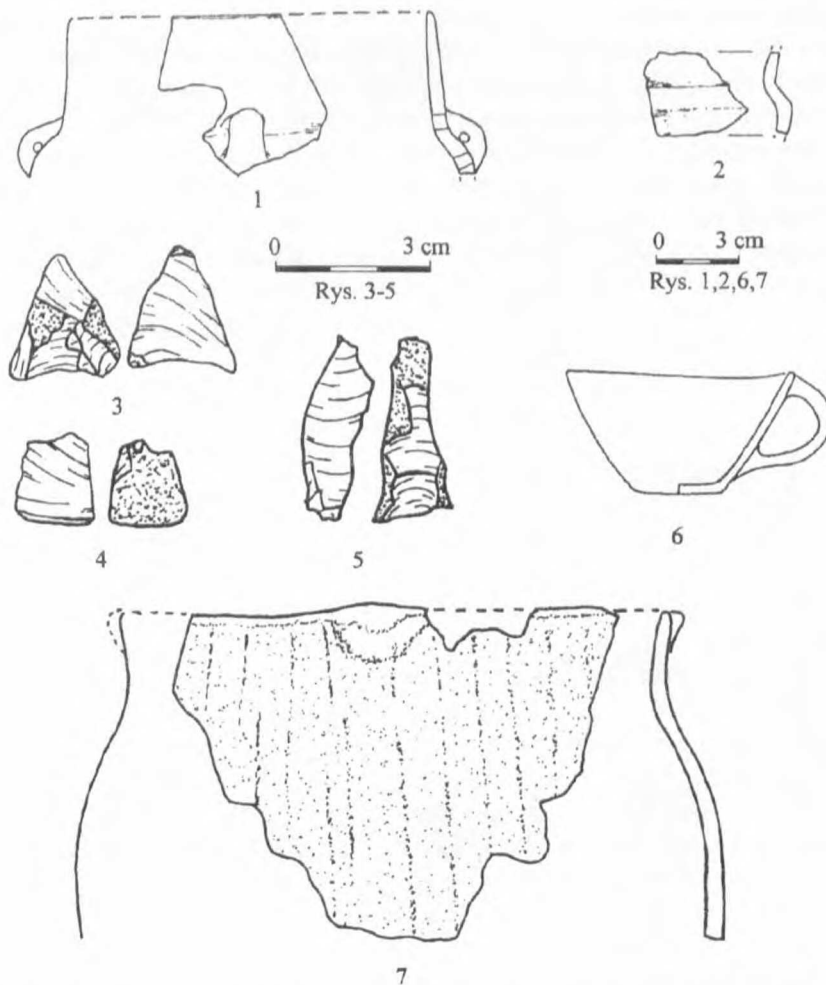

papilarnych. Średniej wielkości naczynia posiadały powierzchnie, które po schropowaceniu przecierano wiechciem. Gлина użyta do obmazywania zawierała wówczas domieszkę średnioziarnistą rozprowadzoną równomiernie. Chropowacenie obejmowało całą zewnętrzną powierzchnię naczynia z pozostawionym gładzonym pasmem przydennym (rys. 5: 4). Przecieranie i obmazywanie powierzchni naczynia przybierało w górnych partiach naczyń kierunku poziomy lub ukośny, a w części środkowej i dolnej naczynia pionowy. Całkowite wygładzenie powierzchni naczyń charakterystyczne jest dla naczyń średniej i małej wielkości. Większość gładkościennych fragmentów ceramiki pochodzi z naczyń czernionych, czasem lśniących czarnych. W jednym przypadku

Rys. 5. Łódź-Polesie, gm. loco, stan 16. Materiał zabytkowy kultury łużyckiej

efekt połysku wzmocniony został zastosowaniem dużej ilości domieszki miki w glinie użytej do angobowania. Przełom ceramiki jest zazwyczaj jednobarwny, w przypadku naczyń średnio- i cienkościennych – żółtopomarańczowy, a czarny lub szary u fragmentów grubościennych. Wielobarwność przełomu czytelna jest na fragmentach o grubej warstwie angobującej. Stwierdzono kontrastujące różnicowanie kolorystyki powierzchni naczyń. Naczynia o czernionej powierzchni zewnętrznej posiadają wewnętrzną stronę o żółtym lub jasnopomarańczowym kolorze. Czarny lub szary kolor wnętrza towarzyszy naczyniom o brunatnej lub ciemnoczerwonej powierzchni zewnętrznej.

Rys. 6. Łódź-Polesie, gm. *loco*, stan. 16 (rys. 1-5); Łódź-Legionów, gm. *loco*, stan. 187 (rys. 6); Łódź, ul. Konstantynowska, gm. *loco*, stan. 1 (rys. 7). Materiał zabytkowy kultury łużyckiej

Niewielkich rozmiarów ułamki nie pozwoliły na zrekonstruowanie żadnej pełnej formy naczynia. Pochodziły głównie z form zasobowych o całkowicie chropowatych powierzchniach. Dominują tu fragmenty średniej wielkości naczyń jajowatych o lekko wychylonych, zaokrąglonych krawędziach (rys. 5: 1). Frekwencja naczyń o niewyodrębnionej, nachylonej do wewnątrz krawędzi jest mniejsza. Tym okazom towarzyszy delikatne chropowacenie. Krawędzie ich są płaskie lub ścięte na zewnątrz wylewu (rys. 5: 2, 3). Ornamentyka ograniczyła się w tej grupie ceramiki do fragmentu naczynia zdobionego nalepionym pod wylewem plastycznym guzem. Zabieg wygładzenia brzegu naczynia doprowadził także do wypolerowania górnej partii guza (rys. 5: 2). Podobny okaz naczynia znaleziono na pobliskim stanowisku Łódź, ul. Konstantynowska stan. 1 (rys. 6: 7). Wyróżniono także fragmenty pochodzące z chropowatej, lekko stożkowatej misy (rys. 5: 6). Partie przydenne naczyń chropowatych są wygładzane, co uznać można za element zdobniczy. Ornament w postaci szerokich płytkich rowków umieszczanych na barkach naczynia lub w partii przydennej charakterystyczny jest dla naczyń gładkościennych, zazwyczaj zewnętrznie czernionych (rys. 5: 5, 7, 8, 10). Pojedynczy fragment posiada wielokrotnie ukośnie, płasko profilowaną powierzchnię brzuśca (rys. 5: 9). Wyróżniono fragmenty pochodzące z amforki o małych taśmowatych uszkach umieszczonych u nasady szyjki (rys. 6: 1), kubka (rys. 5: 11) oraz czarki o ostrym załomie brzuśca (rys. 6: 2). Dwukrotnie zarejestrowano fragmenty dużych naczyń gładkościennych o zaokrąglonym załomie brzuśca. Wałeczkowate i taśmowate ucha zaopatrzone były z trzpienie, dzięki którym osadzone były w ściankach naczyń.

Krzemienie

Zebrano pojedyncze artefakty z krzemienia bałtyckiego noszące łuszczeniowe ślady obróbki (rys. 6: 3–5). Odbijano je z brył niewielkich rozmiarów. Po uzyskaniu paru odłupków surowiec porzucono. Nie stwierdzono obecności narzędzi ani śladu użytkowania na zebranych okazach. Część artefaktów nosi ślady przepalenia.

W materiale zabytkowym z omawianego stanowiska podstawowym źródłem informacji o jego chronologii są ułamki ceramiki. W zebranych zbiorze fragmentów naczyń liczba okazów posiadających technologiczno-stylistyczne wyróżniki jest niewielka. Technologia wykonania naczyń wykorzystuje dużą ilościowo domieszkę granitowego tłuczni, powodującego czasem spękanie adgobującej naczynie glinki. Pozwala to wiązać chronologię stanowiska z wczesnym okresem istnienia kultury łużyckiej. W przypadku naczyń zasobowych brak jest form tulipanowatych, a także pogrubionych,

silnie wychylonych na zewnątrz, płasko ściętych krawędzi naczyń, co pozwoliłoby wiązać materiał zabytkowy z III okresem epoki brązu. Duża frekwencja ceramiki chropowatej przesuwają chronologię stanowiska w stronę IV okresu epoki brązu. Plastikne guzy umieszczone pod krawędzią są typowe dla „brązowego” okresu kultury łużyckiej⁷. W IV okresie epoki brązu dominuje ornament w postaci szerokich płytkich rowków⁸, choć pojawianie się tak ornamentowanych partii przydennych, jest charakterystyczne raczej dla III okresu epoki brązu⁹. Materiał krzemienisty jest typowy dla całego okresu istnienia omawianej kultury łużyckiej. Jedynie w odniesieniu do około 40 punktów stanowisk kultury łużyckiej z obszaru Polski środkowej dysponujemy wzmianką o wystąpieniu materiału krzemienistego. Odnosi się to do śladów osadnictwa o szerokiej rozpiętości chronologicznej (od III okresu epoki brązu do wczesnego okresu lateńskiego) i odmiennej przynależności wewnątrz kulturowej (grupy środkowopolskiej, wschodniowielkopolskiej, górnos Śląsko-małopolskiej oraz elementy grupy tarnobrzeskiej). Przypuszcza się, iż sposób obróbki tego surowca w grupach zachodnich oraz grupie górnos Śląsko-małopolskiej oparty był na technice wiórowo-odłupkowej, we wschodnich zaś (w tym także na opisywanym stanowisku) na łuszczeniu¹⁰. Nie zaobserwowano elementów wskazujących na powiązania z grupą górnos Śląsko-małopolską, która w świetle istniejących w literaturze przedmiotu tez, nasunęła się w V okresie epoki brązu na obszar Polski środkowej¹¹. Według innych opinii w tym właśnie okresie nastąpiło jedynie osłabienie osadnictwa grupy środkowopolskiej¹², a wpływy grupy górnos Śląsko-małopolskiej ograniczyły się do pasma nadwarciańskiego. Brak jest miarodajnych podstaw do odtworzenia sytuacji osadniczej towarzyszącej omawianemu stanowisku. W szerszej, „łódzkiej” skali stan badań nad kulturą łużycką także uznać należy za niewystarczający. Spośród 90 zarejestrowanych na obszarze Łodzi punktów osadniczych badania wykopaliskowe na szerszą skalę przeprowadzono jedynie na cmentarzysku z okresu halsztackiego Łódź-Ruda Pabianicka, stan. 1¹³. Na pozostałych stanowiskach, na których podjęto badania wykopaliskowe, zakres prac ograniczony był do nadzoru

⁷ H. Wiklak, *Początki kultury łużyckiej w Polsce środkowej*, „Acta Archaeologica Lodziensia” 1963, t. XII, s. 62.

⁸ *Ibidem*, s. 62, 63.

⁹ *Ibidem*, tabl. XI: 5.

¹⁰ M. Kurgan-Przybylska, *Problemy występowania wyrobów krzemienistych na stanowiskach grupy górnos Śląsko-małopolskiej*, „Śląskie Prace Prahistoryczne” 1995, t. IV, s. 141.

¹¹ M. Gedl, *Zróżnicowanie kulturowe w strefie zaliczanej do „kultury łużyckiej”*, [w:] *Zróżnicowanie wewnętrzne kultury łużyckiej*, Warszawa 1980, s. 90.

¹² Z. Kaszewski, *Kultura łużycka w Polsce środkowej*, „Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi” 1975, Seria archeologiczna, nr 22, s. 135.

¹³ H. A. Ząbkiewicz-Koszańska, *Cmentarzysko kultury łużyckiej w Łodzi-Rudzie Pabianickiej*, „Przegląd Archeologiczny” 1954–1956, nr 10, s. 237–285.

archeologicznego, badań sondażowych lub ratowniczych. Rejestrowano tu przede wszystkim ślady osadnictwa z IV/V okresu epoki brązu¹⁴, w mniejszym zaś stopniu pochodzące z okresu halsztackiego, w którym widoczne są silne wpływy grupy wschodniowielkopolskiej kultury łużyckiej¹⁵. Mimo skromnej liczby materiału zabytkowego oraz materiału porównawczego, uważam, iż omawiana osada, podobnie jak sąsiadujące z nim stanowiska (Łódź, ul. Konstantynowska, stan. 1 oraz Łódź-Legionów, stan. 187), pochodzi z IV okresu brązu i związana jest z grupą środkowopolską kultury łużyckiej. Nadzory archeologiczne pozwoliły ustalić zasięg osady oraz wytypować miejsca do przeprowadzenia badań stacjonarnych. Prace archeologiczne nie były finansowane. Brak funduszy nie pozwolił na wykonanie laboratoryjnych badań zebranego materiału zabytkowego.

Instytut Archeologii
Uniwersytetu Łódzkiego

Paweł Zawilski

**RESCUE RESEARCHES CONDUCTED IN ŁÓDŹ-POLESIE, SITE 16, IN 1998
A LUSATIAN CULTURE SETTLEMENT FROM THE EPOCH OF BRONZE**

Examinations of the described object were undertaken because of building works carried out on the ground neighbouring the Łódź ZOO, that is at the site of a Lusatian Culture settlement from the IVth and Vth phase of the Bronze Age. The site had been explored by the workers without archaeological supervision until the final stage of building works. Excavations resulted in recovering and registration of 6 dwelling pits and a cultural layer of the mid-Poland Lusatian culture group. Only the object no. 6 has been preserved in its greatest part. The remaining objects were devoid of full outline and higher layers of the filling. The object no. 6 was most probably a household object of a semi-sunken hut type. In spite of a large size of the object on the level on which it was distinguished (302 by 160 cm), its size reaches only 250 × 160 cm at the bottom level, what excludes its dwelling character. Presumably it was a storage object. During exploration, in the western part of the cave, a readable filling was observable, clearly distinguishing from the rest of the object (by a light

¹⁴ *Informator archeologiczny. Badania 1982*, Warszawa 1983, s. 98, 99; I. Jadczykowska, *Osada kultury łużyckiej w Łodzi-Chocianowicach, stanowisko 2a – ul. Chocianowicka 65*, [w:] *Najnowsze odkrycia archeologiczne na terenie Łodzi*, Łódź 1989, s. 71–80; W. Stępień, *Słowo wstępne*, [w:] *Archeologiczne badania ratownicze na obszarze aglomeracji łódzkiej*, cz. 1, Łódź 1997, s. 5, 6.

¹⁵ I. Jadczykowska, *Ciałopalne cmentarzysko ludności kultury łużyckiej, okresu halsztackiego D z Zalewu II, województwo sieradzkie*, „Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi” 1990, Seria archeologiczna, nr 35, s. 57.

brown colouring). It reflected axially the outline of the object and occupied 1/3 of its surface. A borderline between its two parts ran across the pit. May be we deal here with the case of traces of inner division, the objective of which was to isolate part of stored products or articles. The shallower part of the pit, situated on the opposite side, may be interpreted as a stair enabling entering the object. The relic material includes fragments of ceramics and more rarely flint artefacts and pugging. Stylistics and technology in which the pottery was made allow to relate the examined site to the IVth phase of the Bronze Age.